

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ПРАВА У КОНТЕКСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ДО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті розглядаються основні проблеми підготовки бакалаврів права в Україні. Визначена роль творчої діяльності в навчальному процесі майбутніх фахівців. Запропоновані основні умови ефективної підготовки майбутніх юристів.

Ключові слова: підготовка бакалаврів права, проблеми професійної підготовки юристів, творча діяльність.

Актуальність дослідження. В зв'язку з підсиленням значення права в житті суспільства в останні роки, суттєвих змін зазнала система юридичної підготовки фахівців в Україні. Підвищення престижу юридичної професії призвело до поширення мережі вищих юридичних навчальних закладів. Зрушення в економіці, в сфері державного будівництва спричинили зростання попиту на юридичну професію.

Юридична наука в наш час являє особливу нішу, підготовка юристів має великий вплив на різноманітні сторони суспільного життя: економіку, культуру, політичні аспекти та. Становлення держави потребує підготовки кваліфікованих юридичних кадрів, які б відповідали новим вимогам часу. Юридична професія стала найбільш затребуваною. Отже бути юристом в наш час дуже престижно і професія юриста також являється прибутковою.

Юридична освіта – явище багатогранне і являє сукупність виховних, освітніх, інформаційних та інших заходів за допомогою яких здійснюється підготовка майбутніх кадрів для вирішення практичних завдань та законних потреб суспільства.

Юридична освіта – система знань про державу і право, здобутих у результаті навчання. Спрямована на підготовку і перепідготовку юридичних кадрів. Правові засади юридичної освіти закріплені Законами України "Про освіту" (1991, зі змінами і доп.), "Про вищу освіту" (2002) та ін. нормативно-правовими актами [1].

Ефективність процесу підготовки майбутніх юристів залежить від вмілого використання викладачами форм і методів навчання, від їх творчого, інтелектуального потенціалу та педагогічної майстерності.

Основним завданням вищої юридичної освіти є надання студентам ґрунтовних знань з навчальних дисциплін, навчити вміло застосовувати отримані теоретичні знання на практиці, та підготувати до вміння адаптуватися до стрімких змін в реаліях сьогодення, спираючись на творчий підхід у вирішенні практичних проблем.

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз літератури з проблем вищої освіти та вищої юридичної освіти засвідчує, що велика кількість вітчизняних та зарубіжних вчених працювала над висвітленням ключових питань цієї галузі та над їх вирішенням. Питання історії і теорії освіти і юридичної освіти висвітлені в роботах вітчизняних вчених С. Бобровник, В. Журавського, В. Зайчука, С. Ківалова, М. Козюбри, М. Костицького, Г. Мурашина, Н. Нижник, П. Рабіновича, О. Скакун, О. Тихомирова, І. Усенка, Ю. Шемшученка, та російських А. Бажина, Є. Геворкяна, А. Малько, А. Рассохіна В. Сінюкова, А. Ткаченка.

Практичні проблеми підготовки фахівців згідно стандартам висвітлені в роботі В. Герчикової. Досвід окремих зарубіжних країн та міжнародне співробітництво досліджено С. Валдайцевим, В. Давидовим, В. Єлмановою.

Особливої уваги заслуговують дисертаційні дослідження вітчизняних вчених, а саме С. Богачова, робота науковця присвячена теоретико-правовим засадам правової освіти в Україні; М. Курко досліджував адміністративно-правове регулювання вищої освіти в; в роботі Л. Міхневич досліджено науково - організаційні основи та інші питання правової педагогічної діяльності на прикладі Київського інституту народного господарства. Проблема подолання правового нігілізму в умовах розбудови правової держави висвітлено в роботі В. Черней.

Питання пов'язані з роллю і місцем Болонського процесу та реформування вітчизняної освіти відображені в роботах В. Андрущенко, Н. Багаутдінова, В. Зеленецького, С. Ніколаєнко, Т. Старченко, І. Тарапової. Робота Т. Колбіної розкриває важливі аспекти міжкультурної комунікації (студентів, викладачів та інших суб'єктів освіти), які необхідно враховувати для ефективного управління сферою юридичної освіти.

Проблеми юридичної освіти докладно висвітлені в роботах науково-педагогічних працівників : О. Бандурка, С. Гусарева, С. Ківалов, Т. Коломойця, О. Кузьменко, Ю. Оборотова, П. Рабіновича, В. Тацій, Ю. Шемшученко [Тацій В. Я. Проблеми вищої юридичної освіти в Україні: нові виклики сучасних реалій / В. Я. Тацій // Право України. – 2009. – № 1. – С. 4-8].

Актуальні проблеми становлення сучасної філософсько-освітньої парадигми та модернізаційних зрушень в системі вищої освіти проаналізовані в роботах В. Андрущенка, В. Астахової, К. Астахової, В. Вікторова, Б. Гершунського, Д. Дзвінчука, А. Джуринського, М. Згуровського, І. Зязюна, І. Каленюк, С. Клепка, К. Корсака, В. Кременя, В. Кудіна, В. Кушерця, В. Лугового, М. Лукашевича, В. Лутая, М. Михальченка, О. Навроцького, С. Ніколаєнка, В. Огаренка, В. Огнев'юка, Л. Рижак, М. Розова, М. Романенка, П. Таланчука, В. Шинкарука.

Незважаючи на велику кількість наукової літератури з питань вищої освіти та вищої юридичної освіти зокрема, на жаль, питання підготовки бакалаврів права у вищих навчальних закладах в контексті підготовки до творчої діяльності не мають висвітлення.

Мета статті – дослідити проблеми підготовки бакалаврів права в Україні. Визначити роль творчої діяльності в навчанні майбутніх юристів.

Виклад матеріалу. Проблема формування та розвитку творчої активності студентів, яка має свої традиції і принципи у вищій школі знаходиться під впливом суспільних зрушень, факторів науково-технічного прогресу та безпосередньо пов'язана з розвитком теорії і практики навчання та виховання.

Сучасна юридична освіта в Україні базується на певних принципах:

1. Принцип безперервності та ускладнення навчального матеріалу – суть принципу полягає в тому, що кожна навчальна дисципліна являється логічним продовженням попередньої, а ускладнення навчального процесу відбувається у поступовому переході від первинних понять до розгляду концепцій права, тощо.

2. Принцип поєднання загальних та спеціалізованих знань у процесі навчання, тобто майбутні юристи отримують знання необхідні для юриста будь-якого профілю, ті знання, які є основою юридичної освіти. Разом з тим, враховуючи спеціалізацію, знання поглиблюються відповідно до галузей права.

3. Принцип поєднання теоретичного та прикладного у юридичному навчанні – полягає в апробації теоретичних знань на практиці у максимально наближених до життя ситуаціях.

4. Принцип творчого підходу до розв'язання наукових проблем та практичних ситуацій передбачає прищеплення студентам творчого пошуку розв'язання практичних завдань.

Саме цей принцип заслуговує особливої уваги в нашому дослідженні.

В статті стосовно принципів універсальності вищої юридичної освіти В. Журавський наводить наступні [2]:

1. Вища юридична освіта повинна сприяти становленню культури злагоди і миру в суспільстві.

2. Доступ до вищої юридичної освіти всіх, хто для цього має необхідні здібності, мотивацію, а також адекватну підготовку на всіх етапах професійної юридичної діяльності протягом усього життя.

3. Призначення вищої юридичної освіти в тому, щоб надавати не тільки фундаментальні і професійні знання, а й насамперед виховувати законослухняного громадянина демократичної держави.

4. Вища юридична освіта повинна використовувати різні форми роботи для того, щоб задовольняти правові потреби громадян.

Зазначені принципи універсальності вищої юридичної освіти окреслюють **низку проблем** на сучасному етапі становлення галузі, а саме в сфері фінансування та управління, в змісті освіти, її якості, відповідності сучасним вимогам, а також в сфері співробітництва та соціального партнерства:

– відсутність новітньої методики підготовки фахівців у галузі юриспруденції в сучасній вищій школі;

– невідповідність системи юридичної освіти реаліям суспільства і держави;

– низький рівень якості юридичної освіти;

– невідповідність статусу освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр вимогам, які постали після приєднання України до Болонської декларації;

– проблема оптимізації мережі юридичних навчальних закладів – існування диференційованого регіонального розподілу ліцензування з напрямку "право";

– відсутність якісних підручників, навчальних посібників та лекційних матеріалів зі спеціальності;

– скорочення годин з курсу "іноземна мова", відсутність можливості обов'язкового вивчення студентами двох іноземних мов;

– відсутність Державного стандарту зі спеціальності "право" та відсутність контролю з боку держави за рівнем фахової підготовки юристів;

– відсутність спрямованості навчальних програм з юридичних спеціальностей на розвиток творчих здібностей, формування професійної культури;

– невизначеною є роль професійно-орієнтованих дисциплін при підготовці майбутніх бакалаврів права;

– нерівномірне навантаження в навчальних планах і програмах курсів та відсутність переліку обов'язкових дисциплін, тобто відсутність універсалізму у підготовці майбутніх юристів;

– відсутність в навчальних програмах прикладних дисциплін, які визначають суть практичної діяльності кожного юриста;

– проблема неможливості вибору студентами предметів або курсів для самостійного опрацювання;

– відбиток радянської моделі підготовки юристів;

– проблема невідповідності кількісного і якісного складу викладачів, які викладають юридичні дисципліни;

– існування чіткої невизначеності в термінології "юрист" та "правознавець", "правова освіта" і "юридична освіта".

Стосовно останньої проблеми в науці існує низка досліджень таких науковців як В. Андрейцева [3], С. Демського [4], Н. Ляпунової [5], О. Старцева [6], П. Шумського [7]. Одні з них аналізують питання правової освіти, а інші – проблеми юридичної освіти.

Поняття "правова освіта" було затверджено в 1996 році наказом міністерства освіти та науки, в якому йшлося про Концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні., за цим документом "правова освіта" визначалася складовою гуманітарної підготовки у вищій школі, тобто був визначений напрям на отримання знань про Конституцію України, права і обов'язки громадянина, розуміння прав і свобод людини.

Правова освіта почала поширюватися з середини 90-х років юридичними установами різних рівнів: місцевими органами влади, засобами масової інформації, державними закладами, організаціями культури.

Поступово у вищих навчальних закладах почали вводити курси з вивчення Конституції України. В університетах Сімферополя, Хмельницького, Києва, Дніпропетровська, Львова і Запоріжжя розпочали підготовку студентів за спеціальністю "Право". На юридичних факультетах Одеської та Харківської академії здійснювалася підготовка майбутніх фахівців, які по закінченні навчального закладу отримували кваліфікацію "юрист".

Відтак, практичним результатом набуття правової освіти у вищих навчальних закладах України з 90-х років і дотепер є надання випускникам кваліфікацій "правознавець" або "юрист". Відмінність між ними не є чіткою та конкретизованою, що витікає з існуючого у практиці суспільного вживання і розуміння певного синонімічного отождолення термінів "юрист" і "правознавець". Саме такий підхід підтверджується і Тлумачним словником української мови, який подає ці терміни як синоніми [8].

У той же час Тлумачний словник російської мови висловлює дещо інший зміст і розуміння цих двох термінів, а саме: "юрист", за ним, є людиною, яка займається (науково або практично) юридичними питаннями, а правознавець – це законник, правознавець, законодавець. Саме такі визначення, на наш погляд, найбільше відповідають фактичному змісту діяльності сучасних вищих закладів освіти з надання юридичної освіти в Україні.

Отже, підготовка фахівців з юридичною освітою, яка здійснювалася різними вищими закладами освіти України з моменту проголошення її державної незалежності не була тотожною за своїм змістом.

В "Програмі розвитку юридичної освіти на період до 2005 року" були визначені проблеми підготовки фахівців з вищою юридичною освітою, зазначена кількість вищих закладів освіти, що здійснювали підготовку фахівців-правознавців, і вперше було виділено вищі заклади освіти, які здійснювали підготовку юристів [9].

Отже, вести мову про цілісну і повноцінно сформовану систему вищої юридичної освіти у межах країни можна, починаючи з 2001 року – з моменту прийняття вищевказаної постанови. До того ж часу здійснювалася задекларована державна політика з правової освіти населення, а юридична освіта розглядалася як її окрема частина і виявлялася лише у професійній орієнтації студентів вищих навчальних закладів до набуття ними відповідної фахової кваліфікації у галузі права.

Але підготовка висококваліфікованого фахівця в галузі права не може здійснюватись без творчого підходу у навчанні.

Задача вищої школи – підготовка висококваліфікованих кадрів, здатних творчо підходити до вирішення професійних проблем та предметно формувати і збагачувати мотиви творчої діяльності майбутнього спеціаліста, бо саме в студентському віці відбувається формування основ творчої діяльності фахівця, тобто в період активного формування внутрішньої потреби особистості співвідносити власні прагнення з інтересами суспільства.

Творча діяльність стає необхідним інструментом професійного і побутового існування, є одним з показників людської сутності. Творча діяльність здійснюється на двох рівнях: репродуктивному та продуктивному. Репродуктивна діяльність спрямована на отримання визначеного результату і має на меті відтворення одного й того ж самого, а продуктивна діяльність полягає у створенні нових цінностей, досягнень, одержанні результату новими, більш ефективними способами.

Процес підготовки бакалаврів права до творчої діяльності має здійснюватись за наступних умов:

- 1) забезпечення позитивної мотивації студентів до навчальної чи навчально-творчої діяльності;
- 2) введення й активне використання нових форм і методів, які стимулюють розвиток творчих здібностей особистості;
- 3) творча атмосфера, здоровий морально-психологічний клімат у колективі;
- 4) залучення студентів до активної комунікативно-ігрової діяльності;
- 5) розвиток самостійності і відповідальності студента у розв'язанні пізнавальних, суспільно-політичних, трудових і моральних проблем.
- 6) формування інтересу до майбутньої професійної діяльності та стимулювання творчості студента;
- 7) професійна орієнтація навчання всіх вузівських дисциплін;
- 8) використання комплексного підходу у розвитку творчого потенціалу з метою забезпечення єдності методологічних і організаційно-методичних основ педагогічного процесу.
- 9) надання студентам можливості отримати повноцінний досвід виробничої практики.

Висновки. Дослідивши ключові проблеми підготовки бакалаврів права у вищих навчальних закладах України ми дійшли висновку, що ця система потребує наступних змін:

- завершити розробку і впровадження Державних стандартів вищої освіти;
- запровадити державний контроль за рівнем фахової підготовки юристів;
- розробити перелік посад, які можуть займати випускники вищих навчальних закладів з юридичною освітою;

освітою;

- внести зміни до навчальних програм для юридичних спеціальностей;
- уніфікувати політику вищих навчальних закладів щодо підготовки юристів;
- необхідно адаптувати законодавство України, в тому числі в галузі вищої освіти;
- направити зусилля на зміцнення міжнародних зв'язків в юридичній освіті;
- вдосконалити систему післядипломної освіти;
- розробити і прийняти державну програму розвитку видавництв, які випускають фахову літературу.

Зробивши аналіз проблем підготовки бакалаврів права до творчої діяльності у вищих навчальних закладах України ми дійшли висновку, що це питання не має належного висвітлення в науковій літературі, та становить перспективу подальших досліджень.

Використані джерела

1. Юридична наука і освіта на Україні / Ю.С. Шемшученко, І.Б. Усенко, Б.М. Бабій та ін.; відп. ред. Ю.С. Шемшученко; АН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Наук. думка, 1992. – 304 с.
2. Проблеми юридичної освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://gazeta.dt.ua/ EDUCATION/ проблеми_yuridichnoyi_osviti.html](http://gazeta.dt.ua/ EDUCATION/ problemi_yuridichnoyi_osviti.html). – Заголовок з екрану.
3. Андрейцев В. Проблеми реформування юридичної освіти в Україні // Право України. – 1998. – № 12 – С. 12-15.
4. Демський С. Право на правові знання // Радянське право. – 1991. – № 12. – С. 33.
5. Ляпунова Н.М. Правова освіта населення як запорука правової держави // Вісник КДПУ імені Михайла Остроградського. – Вип. 1/2010 (60). – Ч. 1- С.178-182:
6. Старцев О.В. Правова освіта та система заходів юридичної відповідальності як провідні чинники підготовки управлінських кадрів органів виконавчої влади // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 3. – С. 69-72.
7. Новий тлумачний словник української мови : в трьох томах / 10. [укл. В. Яременко, О. Сліпущко]. – II вид. – К.: Аконт, 2007. – Т. 3. – 2005. – 864 с.
8. Шумський П.В. Підготовка юридичних кадрів: проблемні питання // Право України – № 3-4-1994. – С.19.
9. Про затвердження Програми розвитку юридичної освіти на період до 2005 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2001 № 344 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 15. – С.33.

Perminova V.

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF TRAINING OF BACHELORS OF LAW IN THE CONTEXT OF INVOLVING THEM INTO CREATIVE ACTIVITY

The paper discusses the main issues of bachelors of law in Ukraine. The role of creativity in the educational process of future professionals. The basic conditions for effective training of future lawyers.

Key words: *training of bachelors of law, issues of training lawyers, creative activity.*

Стаття надійшла до редакції 18.06.13